

**კიდევ რამდენიმე არაბიზმის შესახებ
ქართულში**

**ON A FEW MORE ARABISMS IN THE GEORGIAN
LANGUAGE**

**ნინო ეჯიბაძე
Nino Ejibadze**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: არაბული, ლექსიკა, ქართული, ენა,
ნასესხობა

Keywords: Arabic, lexems, Georgian, language, loanwods

ქართულში შემოსული არაბიზმების შესახებ ბევრია ცნობილი. გ. წერეთელმა, ვლ. ლეკიაშვილმა, მზ. ანდრონიკაშვილმა, ა. სილაგაძემ, მ. ანდრონიკაშვილმა, გ. ჩიქოვანმა და სხვ. მიუძღვნეს ნაშრომები არაბული წარმოშობის სიტყვებს, რომლებიც უშუალოდ არაბულიდან ან ტრანზიტული გზით შემოვიდა ქართულში. შედეგად, შედგენილია ქართულში შემოსული არაბიზმების მთელი კორპუსი; ამ სიტყვათაგან ნაწილი გამოიყენება დღესაც (ხასიათი, ექიმი), ნაწილი – ქართულმა აღიქვა ზედმეტად და თავიდან მოიშორა (დარაკა, მისქინი), ხოლო ნაწილი – ისეთ სპეციფიკურ სფეროში ფუნქციონირებდა, რომ ბუნებრივად ნიველირდა ამ სპეციფიკის აქტუალობის დაკარგვასთან ერთად (ეჯიბი, მანშური). ყოველივე ამის მიუხედავად, ჟამიდან ჟამზე მკვლევრის თვალს ხვდება ზოგიერთი სიტყვა, რომლებიც, გარკვეული ნიშნების მიხედვით, შეიძლებოდა არაბიზმად ჩაგვეთვალა. ზოგჯერ ადრე უკვე დადგენილი ეტიმოლოგიის გადახედვის საჭიროებაც იკვეთება; მაგ., გ. ჩიქოვანმა გადაიაზრა „მახალ“-ის ეტიმოლოგია, როგორც მომდინარე არაბ. სიტყვისგან muḥallal مخلل.

მოხსენება ეხება რამდენიმე არაბულ სიტყვას, რომლებიც, როგორც სტატიის ავტორისთვისაა ცნობილი, აქამდე არაბიზმებად კვალიფიცირებული არ ყოფილა, მაგრამ შეიძლებოდა ჩაგვეთვალა ასეთებად. კერძოდ, გაანალიზებული ერთეულებია: ბალანი < ballān^{us} بلان; ბორჯი < burj^{us} برج; ქვაბი < kūb^{us} كوب; ჯილაგი < jil جيل; თანასობა < tanāsub تناسب; ჯილდაობა, ჯელთაობა < jilād^{us} جلا.

ლიტერატურა:

- წერეთელი, გ.** (2016). „ვეფხისტყაოსნის“ „სევდისა მუფარახი“, აღმოსავლეთმცოდნეობა, N 5, 72-81, თბილისი.
- წერეთელი, გ.** (1951). არაბულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი.
- ლეკიაშვილი, ვლ.** (1991). ორიენტალიზმები ქართულში (არაბული ლექსიკა), დისერტაცია ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისი.
- ანდრონიკაშვილი, მზ.** (1965). არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, 105, 297-330, თბილისი.

- ანდრონიკაშვილი, მზ.** (1966, 1996). ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, I, II, თბილისი.
- სილაგაძე, ა.** (2008). ორიენტალიზმების საკითხისთვის, ენათმეცნიერების საკითხები, I, 31-37, თბილისი.
- ანდრონიკაშვილი, მ.** (2013). ზოგიერთი არაბიზმი ქართულსალიტერატურო ენასა და ქართულ დიალექტებში, აღმოსავლეთმცოდნეობა, N2, 11-18, თბილისი.
- ჩიქოვანი, გ.** (2016). მათრახი „ვეფხისტყაოსანში“, ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო, IX, 49-59, თბილისი.
- ჩიქოვანი, გ.** (2018). „ვეფხისტყაოსნის“ მთავარ გმირთა სახელების წარმომავლობისთვის (ტარიელი, ავთანდილი), ორიენტალისტური ძიებანი, 105-117, ქუთაისი.
- ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი: <http://www.ena.ge/explanatory-online>
- სულხან-საბა ორბელიანი** (1991). ლექსიკონი ქართული, თბილისი.
- კლდიაშვილი, დავით** (2017). მოთხრობები, თბილისი.
- იმედაძე, ს.** (2014). არაბული წარმოშობის ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონ ქართულში“. დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია, ქუთაისი.
- საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი, ფონდი 483, საქმე 5647, 120-121. <http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000316/Chachxunashvili%20Cicino.pdf>
- გაზეთი „ასპინძის სიახლენი“ (2020), ივლისი, 4: <https://www.scribd.com/document/471830676/Aspindza-News-July-2020-5-62-Annex>
- ჯავახური ლექსიკონი. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=28&t=17760>
- qāmūs^u l-ma‘ānī: <https://www.almaany.com>
- ‘al-munjid^u fī l-luġatⁱ wa-l-‘a‘lāmⁱ (1986). Bayrūt.
- ‘amīn, ‘ahmad (1999), ‘al-‘ādāt^u wa-t-taqālīd^u wa-t-ta‘ābīr^u l-mišriyya^u, al-qāhira.
- Chulukhadze, Al.** (2008). Etymology and Semantics of Iranian Loanwords in the Epic of “The Man in the Panther’s Skin” by Shota Rustaveli, ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია, თეირანი.

Wehr, H. (1974). A Dictionary of Modern Written Arabic, London, Beirut.

Гиргас, В. Ф. (1881). Словарь к Корану и Хадисам, Казань.

Баранов, Х. К. (1977) Арабско-Русский словарь, Москва.

About the Arabisms that entered the Georgian language in known much. Scholars, as G. Tsereteli, Vl. Lekiasvili, Mz. Andronikashvili, A. Silagadze, M. Andronikashvili, G. Chikovani, etc., dedicated their works to words of Arabic origin, which entered Georgian directly from Arabic or by transit way. As a result, a whole corpus of Arabisms was specified; part of these words are used till nowadays (khasiat-i, ekim-i), some of it was perceived by the language as superfluous and were rejected (daraq, miskin-i); and some other part— functioned in such a specific sphere, that it disappeared naturally with the loss of the relevance of these spheres (ejib-i, manshur-i). Despite this, sometimes, researchers notice more words that, due to certain features can be considered Arabic in origin. In some cases, it becomes necessary to revise the earlier established etymology; e.g., G. Chikovani reinterpreted etymology of makhal-i as originated from the Arabic word muḥallal مخلص.

The paper deals with few lexems, which was not considered earlier as Arabisms. In the paper is given attempt to argue that these words in Georgian could be of Arabic Origin. namely, analyzed units are: balan-i “hair” < ballān^{un} بلان; borj-i “term, date” < burj^{un} برج; kvab-i “cave, grotto; saucepan” < kūb^{un} كوب; jilag-i “genus, family” < jil جيل; tanasoba (a kind of war play) < tanāsub تناسب; jildaoba, jeltaoba (a kind of competition) < jilād^{un} جلد.

References:

Tsereteli, G. (2016). “Vepḫištq̄aosnis” “sevdisa muparaxi”. [“sevdisa muparakhi” of “The Knight in the Panther’s Skin”]. Oriental Studies, 5, 72-81, Tbilisi, TSU Press.

Tsereteli, G. (1951). arabul-kartuli leksikoni. [The Arabic-Georgian Dictionary], Tbilisi. Lekiasvili, Vl. (1991). Orientalizmebi kartulši (arabuli leksika) [Ori-

- entalisms in Georgian (Arabic Vocabulary]. Dissertation of Candidate of Philological Sciences, Tbilisi.
- Andronikashvili, Mz.** (1965). Arabuli sittqvebis sparsuli gzitšemosvlis šesaxeb kartulši. Concerning the Entry of Arabic Words through Persian into Georgian], TSU collection of Works, 105, 297-330, Tbilisi.
- Andronikashvili, Mz.** (1966, 1996). narqvevebi iranul-kartuli enobrivi urtierto-bebidan [Essays on Iranian-Georgian Linguistic Relations], I, II, Tbilisi.
- Silagadze, A.** (2008). Orientalizmebis sakitxistvis [On Issue of the Orientalisms], enatmecnierebis sakitxebi [The Issues of the Linguistics], I, 31-37. Tbilisi.
- Anrdonikashvili, M.** (2013). zogierti arabizmi kartul salitxeruro enasa da kartul dialeqtebsi [Some Arabisms in the Georgian Literary Language and the Georgian Dialects], Oriental Studies, N2, 11-18, Tbilisi.
- Chikovani, G.** (2016). matraxi “vepxištqaosanši” [“matrakhi” in “The Knight in the Panther’s Skin”], The Near East and Georgia, IX, 49-59, Tbilisi.
- Chikovani, G.** (2018). “vepxištqaosnis” mtavar gmirta saxelebis čarmomavlobistvis (tarieli, avtandili). [On the Origins of Protagonists of “The Knight of the Panther’s Skin” (Tarieli, Avtandili)]. Orientalist Searches, 105-117, Kutaisi.
- Kartuli enis ganmartebiti leksikoni. [Explanatory Dictionary of Georgian Language]. <http://www.ena.ge/explanatory-online>
- Sulkhan-Saba Orbeliani** (1991), leksikoni kartuli. [Georgian Dictionary], Tbilisi.
- Kldiashvili, D.** (2017). Short Stories, Tbilisi.
- Imedadze, S.** (2014). Arabuli čarmošobis leksika sulxan-saba orbelianis “leksikon kartulshi”. [Vocabulary of Arabic Origin in “Georgian Dictionary” by Sulkhan-Saba Orbeliani]. Dissertation of PhD, Kutaisi.
- Central State Historical Archive of Georgia, Fund 483, Case 5647, 12-121. <http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000316/Chachxunashvili%20Cicino.pdf>
- Aspizis siaxleni (2020). [Newspaper “News of Aspindza”]. July, 4. <https://www.scribd.com/document/471830676/Aspindza-News-July-2020-5-62-Annex>
- Žavaḡuri leksikoni. [The Javakhian Dictionary]. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d= 28&t=17760>
- qāmūs^u l-ma’ānī: <https://www.almaany.com>
- ’al-munjid^u fī l-luġatⁱ wa-l-’a’lāmⁱ (1986). Bayrūt.

- 'amīn, 'aḥmad (1999), 'al-'ādāt^u wa-t-taqālīd^u wa-t-ta'ābīr^u l-miṣriyya^{tu}, al-qāhira.
- Chulukhadze, Al.** (2008). Etymology and Semantics of Iranian Loanwords in the Epic of "The Man in the Panter's Skin" by Shota Rustaveli, Dissertation of PhD, Teheran.
- Wehr, H.** (1974). A Dictionary of Modern Written Arabic, London, Beirut.
- Гиргас, В. Ф.** (1881). Словарь к Корану и Хадисам, Казань.
- Баранов, Х. К.** (1977) Арабско-Русский словарь, Москва.